

پایداری، توسعه و محیط زیست، دوره سوم، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱، صص ۴۷-۶۶

افزایش تاب‌آوری محیط زیست با تدوین راهبردهای فرهنگی - اجتماعی

گردشگری شهری در راستای توسعه پایدار (نمونه موردی منطقه ۲۲ تهران)

حسن عسگری دثفه^۱

علی محمدی*^۲

ali.mohammadi1964@gmail.com

برهان ریاضی اصفهانی^۳

بهار بیشمی^۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۴

چکیده

زمینه و هدف: این تحقیق با هدف بررسی عوامل مؤثر بر افزایش تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۲ تهران و تدوین راهبردهای کاربردی فرهنگی اجتماعی صورت گرفته است. با توجه به پتانسیل بالای منطقه ۲۲ تهران در جذب گردشگر بویژه اکوتوریسم و همچنین شرایط محیطی، اجتماعی و اقتصادی منطقه، این منطقه به عنوان نمونه مطالعه موردی انتخاب شده است که عوامل مؤثر بر تاب‌آوری محیط‌زیست شهری در برابر حضور گردشگر در آن مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

روش بررسی: روش تحقیق به صورت طرح پرسشنامه برای گردشگران بود. این پرسشنامه شامل ابعاد، زیرساختی، ساختاری و کالبدی، زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و مدیریتی بود. در مرحله بعد پرسشنامه CVM تمایل به پرداخت گردشگران در راستای حفظ و توسعه محیط زیست شهری منطقه ۲۲ تهران، بررسی شد. متغیرهای وابسته و مستقل تحقیق با کمک الگوی لاجیت ارزیابی شد و نتایج به صورت اثر مثبت یا منفی متغیرها بر تاب‌آوری محیط زیست منطقه ۲۲ تهران محاسبه شد. در نهایت با کمک ماتریس TOWS راهبردهای مورد نیاز جهت مرتفع کردن مساله اصلی در تحقیق با کمک شناسایی نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدید، استخراج شد.

۱- دانشجوی دکتری رشته مدیریت محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران

۲- استادیار دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران

۳- استادیار محیط زیست، موسسه پیوندگان محیط زیست، خیابان ولی عصر، پلاک ۱۱۰۳، تهران، ایران

۴- استادیار پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده گردشگری، معاونت گردشگری، ساختمان حج، خیابان رودکی، تهران، ایران

نتایج: در نتایج الگوی لاجیت مشخص شد متغیرهای دریافت ورودی، وظیفه‌گرایی و علت سفر اثر منفی و متغیرهای سطح درآمد، سن، میزان تحصیلات و متغیر پیامدگرایی اثر مثبت در میزان تمایل به پرداخت افراد در حفظ و توسعه محیط زیست منطقه ۲۲ تهران که در نهایت منجر به افزایش تاب‌آوری می‌شود، دارد.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج تحقیق، به نظر می‌رسد برنامه مدون و دقیق جهت کنترل عوامل مؤثر تاب‌آوری زیست محیطی در کلانشهرها می‌تواند در ارتقاء کیفیت محیط زیست شهری مؤثر باشد.

کلمات کلیدی: گردشگری شهری، تاب‌آوری، CVM, TOWS، راهبردهای فرهنگی، منطقه ۲۲

Increasing Environmental Resilience through Codification of Cultural-Social Tourism Strategies, to obtain Urban Sustainable Development (Case Study of Tehran District 22)

Hassan Asgari Daefeh¹

Ali Mohammadi^{*2}

ali.mohammadi1964@gmail.com

Borhan Riazi Esfahani³

Bahar Beishami⁴

Received: August 3, 2022

Accepted: April 30, 2022

Abstract

Background and purpose: This research was carried out with the aim of investigating the factors affecting the increase of urban resilience in the 22nd district of Tehran and developing practical cultural and social strategies. Considering the high potential of the 22nd district of Tehran in attracting tourists, especially ecotourism, as well as the environmental, social and economic conditions of the area, this area has been selected as a case study example, where the factors affecting the resilience of the urban environment against the presence of tourists are studied.

Research method: The research method was a questionnaire design for tourists. This questionnaire included infrastructural, structural and physical, environmental, economic, social, cultural and managerial dimensions. In the next step, the CVM questionnaire on tourists' willingness to pay in order to preserve and develop the urban environment of Tehran's 22nd district was investigated. The dependent and independent variables of the research were evaluated with the help of the logit model and the results were calculated as positive or negative effects of the variables on the environmental resilience of the 22nd district of Tehran. Finally, with the help of the TOWS matrix, the strategies needed to solve the main problem in the research were extracted with the help of identifying strengths and weaknesses, opportunities and threats.

Results: In the results of the logit model, it was determined that the variables of receiving input, duty orientation and the reason for travel have a negative effect and the variables of income level, age, education level and the variable of consequentialism have a positive effect on the amount of people's willingness to pay for the preservation and development of the environment in the 22nd district of Tehran, which finally It leads to an increase in resilience.

Conclusion: According to the results of the research, it seems that a detailed and codified program to control the effective factors of environmental resilience in metropolises can be effective in improving the quality of the urban environment.

Keywords: Urban Tourism, Resilience, CVM, TOWS, Cultural Strategies, Region 22

1- PhD student in Environmental Management, Faculty of natural resource and environment, Tehran Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2- Assistant Professor of Environment, Faculty of Natural Resources and Environment, Tehran Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

3- Assistant Professor of Environment, Pouyandegan Mohit Zist, Valie Asr St., No. 1103, Tehran, Iran

4- Assistant Professor in Research Institute of Cultural Heritage & Tourism, Tourism Research Institute, Tourism deputy, Hajj building, Roodaki st., Tehran, Iran

مقدمه

درون و میان نسل‌ها است؛ بدین اعتبار، در چارچوب توسعه پایدار بطور عام، از جمله اهداف در بعد پایداری اجتماعی، تضمین بهبود شرایط و کیفیت زندگی اجتماع محلی برای همه نسل‌ها به شمار می‌آید (۴). کاربرد رهیافت توسعه پایدار در برنامه‌ریزی توسعه، مفهومی است که از دهه ۸۰ میلادی توسط کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه و مبتنی بر گزارش "آینده مشترک ما" بطور رسمی وارد محافل علمی و اجرایی شد و هم اکنون به عنوان چارچوبی برای فهم وابستگی‌ها و هم پیوندی میان ظرفیت‌ها و چالش‌های توسعه در ابعاد محیط زیست، اجتماعی و اقتصادی به کار می‌رود. (۵).

توسعه پایدار را می‌توان مدیریت روابط سیستم‌های انسانی و اکوسیستم‌های طبیعی به منظور استفاده پایدار از منابع درجهت تأمین رفاه نسل‌های حال و آینده تعریف کرد. افزودن پسوند توسعه به پایدار به علت گستردگی آثار جانبی طرح‌های توسعه در درمان جامعه و همچنین آثار فراملی و جهانی آن‌هاست، توجه به مسائلی زیست محیطی که عمدتاً ابعاد زیست محیطی را شامل می‌گردد، پس از توسعه صنعتی در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ میلادی در اروپا و آثار ناهنجار زیست محیطی آن‌ها بوجود آمد (۶).

سازمان جهانی گردشگری سازمان ملل متحد (UNWTO) گردشگری پایدار را به عنوان "رجوع به زوایای زیست محیطی، اقتصادی و فرهنگی - اجتماعی توسعه گردشگری" تعریف می‌کند. برای تضمین پایداری طولانی مدت آن، باید تعادل مناسبی بین این سه بعد برقرار شود. با تمرکز کمی گسترده‌تر از اکوتوریسم، گردشگری پایدار شامل اطمینان از پرداخت عادلانه جوامع می‌شود و مقصد شهری مانند مکزیکو سیتی، سنگاپور یا تسالونیک را شامل می‌شود، جایی که ممکن است کسی به طور خودکار به لزوم پایداری محیط زیست فکر نکند (۷).

امروزه گردشگری با سرعت زیادی در حال توسعه و فراگیر شدن است، این توسعه مستلزم ضرورت آگاهی افراد از تاثیرات

در سال‌های اخیر ملاحظات اکولوژیکی و به‌طور کلی زیست محیطی موجب گردیده است تا اکوتوریسم به‌عنوان سازگارترین نوع گردشگری بیش از سایر اشکال گردشگری مورد توجه قرار گیرد. در واقع این نوع گردشگری جهت پیشرفت اقتصادی هر کشور، مردم بومی منطقه و حفظ ارزش‌های طبیعی، زیست محیطی و فرهنگی مناطق گردشگری مناسب تشخیص داده شده است. از این رو توسعه این بخش جزء اهداف اصلی صنعت گردشگری در نظر گرفته می‌شود (۱). یافته‌های تحقیقی حاکی از آن است که اولویت دادن به منافع اقتصادی ناشی از توسعه عنان گسیخته صنعت گردشگری موجب خدشه‌دار شدن اصول توسعه پایدار در جوامع مختلف شده و محیط زیست را با خطرات روزافزونی مواجه کرده است. متأسفانه هر دو بخش عمومی و خصوصی در تخریب محیط زیست دخیل بوده و توسعه اقتصادی را بر توسعه پایدار و متوازن مرجح دانسته‌اند (۲). چنانچه توسعه گردشگری همراه با سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی منطبق بر نگرش محیط زیستی و با تأکید بر توسعه پایدار نباشد به‌طور حتم باعث بروز تأثیرات منفی زیادی بر محیط زیست خواهد شد. بنابراین فرایند توسعه پایدار صنعت فوق هم دچار اختلال می‌شود (۳). منطقه ۲۲ شهر تهران با برخورداری از انواع مختلف جاذبه‌های گردشگری، تاکنون نتوانسته است از این مزیت به‌خوبی استفاده کند. با وجودی که مناطق طبیعی منطقه ۲۲ می‌تواند یکی از جاذبه‌های ارزشمند برای جذب گردشگران داخلی و خارجی به شمار آید، اما برنامه‌ریزی برای استفاده از این شرایط هنوز در ابتدای راه است و کار مهم و اساسی برای بهره‌برداری از این جاذبه طبیعی صورت نگرفته است.

توسعه پایدار، فرایندی است که نیازهای نسل کنونی را بدون تهدید توانایی نسل‌های آینده، تأمین و تضمین نماید " و ناظر بر اصول یکپارچگی محیطی^۱، اثر بخشی اقتصادی^۲ و برابری اجتماعی^۳ است. هدف توسعه پایدار نیز تحقق همزمان و توأمان شرایط و کیفیت دسترسی به فرصت‌ها، منابع و منافع توسعه در

1- Environmental Integration
2- Economical Effectiveness
3- Social Equity

تعیین الگوی توسعه اکوتوریسم با توجه به ابعاد زیست محیطی امکان پذیر است.

مطالعات محدودی در زمینه تاب‌آوری در ایران انجام شده است. در مقاله‌ای هندی و همکاران به سنجش تاب‌آوری زیست محیطی در سطح محلات منطقه ۱۴ شهر تهران پرداختند. آن‌ها اعتقاد داشتند برنامه‌ریزی با رویکرد تاب‌آوری می‌تواند در تمامی ابعاد، ظرفیت‌های لازم برای مقابله با آینده آشفته را ایجاد نماید. آن‌ها دریافتند کاهش تاب‌آوری با بافت فرسوده و تراکم جمعیتی، ارتباط مستقیمی دارد. بنابراین لازم است برنامه‌ریزان شهری بیش از اینکه بر توسعه فیزیکی تأکید نمایند، پیامدها و هزینه‌های زیست محیطی آن را درک نمایند (۱۵). در مطالعه‌ای نیز نیز به مفاهیم تاب‌آوری در محیط زیست شهری (شهر کرج) را بررسی کردند که دریافتند ساخت و سازهای بی‌رویه تأثیر منفی در تاب‌آوری زیست محیطی شهر دارد. همچنین در طرح‌های افزایش تاب‌آوری، همکاری و مشارکت مردم برای حفظ و توسعه پایداری شهر اهمیت اساسی دارد (۱۶).

حسینی‌یگانه و همکاران در پژوهشی دیگر به بررسی اثرات زیست محیطی اکوتوریسم و ارائه الگوی اکوتوریسم پایدار پرداخته شد. برای توسعه اکوتوریسم در راستای اهداف تاب‌آوری، راهکارهایی مانند برنامه‌ریزی مناسب جهت توسعه زیر ساخت‌های گردشگری و جذب سرمایه‌ی بخش دولتی و خصوصی، گذاشتن ورودیه برای مناطق خاص طبیعی در جهت حفظ محیط زیست گیاهی و جانوری و بهبود و توسعه زیرساخت‌ها تأثیر بالایی دارد (۱۷). در مطالعه دیگر نیز تبیین راهکارهایی برای تاب‌آوری زیست محیطی شهرها با تأکید بر کلانشهرهای ایران بررسی شد. از نظر نویسندگان مقاله توجه به چارچوب‌ها و مدل‌های مطالعه شده و بررسی نمونه‌های انجام شده در جهان، اصول و راهبردهایی برای تاب‌آوری در برابر آن‌ها به صورت عملی و کاربردی ضروری به نظر می‌رسید، همچنین با توجه به مخاطرات شدید و وسیع زیست محیطی و تغییرات اقلیمی، که کشور ما را مورد تهدید قرار داده‌اند و ضرورت پرداخت سریع به راهکارهای مقابله با آنها، همچنین عدم انجام مطالعات مناسب و جامع و کاملی در خصوص تاب‌آوری در برابر این مخاطرات،

گردشگری بر جوامع میزبان مختلف و اصول پایداری از جنبه‌های مختلف است. بنابراین صنعت گردشگری در عین سوددهی اقتصادی، باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که کمترین تأثیر مخرب را بر جوامع میزبان و محیط زیست داشته باشد (۸). گردشگری شهری قصد دارد تا به گردشگران بینشی درباره اثر انسان بر روی محیط ارائه دهد و به آنها یاد بدهد که برای زیست بوم‌های طبیعی ارزش بزرگتر و بیشتری قائل شوند و همین افزایش آگاهی و نگاه مسئولانه به محیط زیست بطور قطع و یقین می‌تواند موجب افزایش تاب‌آوری محیط زیست شود (۹). لذا اهمیت دادن به نقش گردشگران در حفاظت از محیط زیست شهر به منظور دستیابی به توسعه پایدار، همچنین بهبود و افزایش تاب‌آوری محیط زیست امری ضروری است. اگرچه اهمیت نسبی گردشگری شهری در مقایسه با توریسم توده‌ای یا سنتی مرسوم هنوز پایین است اما در بعضی از کشورها به سرعت در حال توسعه است (۱۰). برای جلوگیری و یا کاهش اثرات منفی آن در محیط زیست لازم است برنامه ریزان و دست اندرکاران به هنگام تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی از یک طرف نیازهای اساسی توریست‌ها را پیش بینی کنند و از سوی دیگر نسبت به اثرات مثبت و منفی آن بیندیشند (۱۱). لزوم توجه جدی به مقوله سیر و سیاحت و گردشگری مسئولانه در طبیعت (اکوتوریسم) به عنوان پدیده‌ای جدید در زندگی ماشینی قرن بیست و یکم بسیار احساس می‌شود و اهمیت آن روز به روز در دنیا افزایش می‌یابد (۱۲). در توسعه صنعت اکوتوریسم، به سرمایه‌گذاری کلان اقتصادی نیاز نیست زیرا طبیعت گردان به امکانات رفاهی و لوکس چندانی نیاز نداشته و زیستن در فضای آزاد و آرام و محیط بکر برای آنها جذاب‌تر است. بدیهی است که در صورت بی‌توجهی به این گونه محیط‌های طبیعی و نداشتن الگوی خاصی در جهت بهره برداری، در درازمدت فضاهای بکر و آرام دستخوش تغییرات فراوانی می‌شود و بر محیط زیست محدوده هدف تأثیرات جبران ناپذیری خواهد گذاشت (۱۳). گردشگری طبیعی غیرمسئولانه می‌تواند اثرات منفی از نظر محیط زیستی به همراه داشته باشد که پیشگیری از اثرات آن، از جمله ضرورت‌ها برای حفظ منابع محیط زیستی و حتی فرهنگی، اجتماعی مناطق گردش پذیر است (۱۴). این ضرورت از طریق

بر عدم قطعیت و پیچیدگی بستر منابع طبیعی تاکید دارد. تصمیم‌گیران از طریق مفهوم تاب‌آوری می‌توانند برای حصول پایداری طولانی مدت برنامه‌ریزی کنند. در این نوع برنامه‌ریزی حفظ خدمات محیط زیستی که به رفاه انسان کمک می‌کند، اهمیت دارد. همچنین ارزیابی تاب‌آوری، متولیان و مسئولان را قادر می‌سازد تا بجای کنترل اجزاء سیستم، با یک دیدگاه موضوع محور، روی تغییر، تفاوت و تنوع در سیستم‌های اکولوژیکی تمرکز داشته باشند (۱۰).

صنعت گردشگری به دلیل تعامل و وابستگی اجزای تشکیل دهنده آن یکی از آسیب پذیرترین حوزه‌های اقتصادی جهان در برابر بحران‌ها و فجایع می‌باشد و همین موضوع جریان‌های مطلوب اقتصادی و شغلی را از مقاصد و کسب و کارهای گردشگری دور می‌نماید. امروزه گردشگری یکی از منابع مهم تولید، درآمد، اشتغال و ایجاد زیر ساخت‌ها برای نیل به توسعه پایدار بشمار می‌آید (۲۳).

اخیراً تاب‌آوری در ادبیات گردشگری به‌عنوان یک اصطلاح که جنبه‌های اصلی پایداری را دربرمی‌گیرد، ظاهر شده است که در عین حال اثرات قابل توجهی بر ظرفیت جوامع برای سازگاری و در نهایت، حفظ نهادهای گردشگری دارد. بحران‌های ناشی از پیامد فعالیت‌های انسانی و سوانح طبیعی می‌تواند با تأثیرگذاری شدید بر جوامع انسانی (سطح محلی تا جهانی) همراه باشد. چنین محرک‌ها و تنش‌های غیرمنتظره‌ای می‌تواند هر نوع سیستمی را بی‌ثبات سازد. تلاش زیادی برای درک، حفظ و ارتقاء تاب‌آوری این سیستم‌ها به منظور توانمندسازی در برابر آشفتگی‌ها و اختلالات صورت گرفته است. تاب‌آوری توانایی یک سیستم برای جذب اختلالات و یادگیری و سازش در زمان آشفتگی به‌منظور رشد و پویایی بیشتر است (۲۴).

منطقه ۲۲ تهران با توجه به وجود پتانسیل‌دارا های طبیعی و گردشگری فراوان مقصد گردشگران بسیاری از داخل و خارج شهر تهران است. امروزه، این اطلاعات وجود ندارد که چه شرایطی برای ایجاد و بهبود تاب‌آوری و پایداری گردشگری برای منطقه ۲۲ تهران مورد نیاز است؟ با توجه به شرایط جغرافیایی منطقه ۲۲ تهران که در غربی‌ترین نقطه شهر تهران واقع شده و همچنین دارا بودن جاذبه‌های گردشگری همچون پارک چیتگر و

بررسی‌های دقیق و فوری و ارائه راهکارهای مناسب، بسیار ضروری می‌نماید (۱۸).

یون و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای در زمینه افزایش تاب‌آوری رود ناکدونگ کره جنوبی پژوهشگران به این نتیجه رسیدند که حداقل رساندن تعارض و بار زیست محیطی از طریق بهبود احساس مسئولیت در میان ذینفعان و تقویت فعالیت‌های محافظتی نتایج مثبتی در بر دارد. نتایج این مطالعه نقش‌های مناسب را برای ذینفعان مختلف در مدیریت منابع گردشگری نشان می‌دهد که می‌تواند برای ایجاد دستورالعمل‌های جدید برای برنامه‌ریزی مقصد بوم گردی مورد استفاده قرار گیرد (۱۹). در مطالعه دیگر نویسنده استدلال می‌کند که فراتر از مفاهیم تاب‌آوری، که از اجرای فن آوری و اقدامات مهندسی برای سازگاری، و نه مقاومت در برابر شوک‌های زیست محیطی مرتبط با توسعه فشرده شهری حمایت می‌کنند، مهم است. تحقیق برای این مقاله از طریق تحقیقات مشارکتی با گروه‌های محلی جامعه مدنی انجام شده است و هدف آن ارزیابی نقش بازیگران دولتی و غیر دولتی در این تلاش‌ها و چالش‌های پیش روی این کار است. در این مقاله نتیجه گیری می‌شود که تحقیقات در مورد تاب‌آوری شهری و حاکمیت شهری باید فراتر از شیوه‌های فکر و عمل انسان محور باشد که شهرها را خارج از سیستم‌های زیست محیطی می‌دانند (۲۰). بر اساس برآورد سازمان جهانی گردشگری، ارزش حاصل از گردشگری و مسافرت در دهه آتی با سرعتی افزون از تجارت جهانی به سطحی بالاتر از ارقام صادراتی در دیگر بخش‌های اقتصادی خواهد رسید (۲۱). یافته‌های موجود بیانگر آن است که بیشترین قسمت از این رشد در بخش اکوتوریسم به وقوع پیوسته و به‌طور کلی رشد این بخش بین ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود. به‌این ترتیب انتظار می‌رود تا یک دهه دیگر شمار طبیعت‌گردان که اکنون هفت درصد از کل مسافران جهان را شامل می‌شود، به بیش از بیست درصد برسد (۲۲). لذا توجه به محیط زیست شهری و برنامه‌ریزی جهت توسعه آن از اهمیت زیادی برخوردار است.

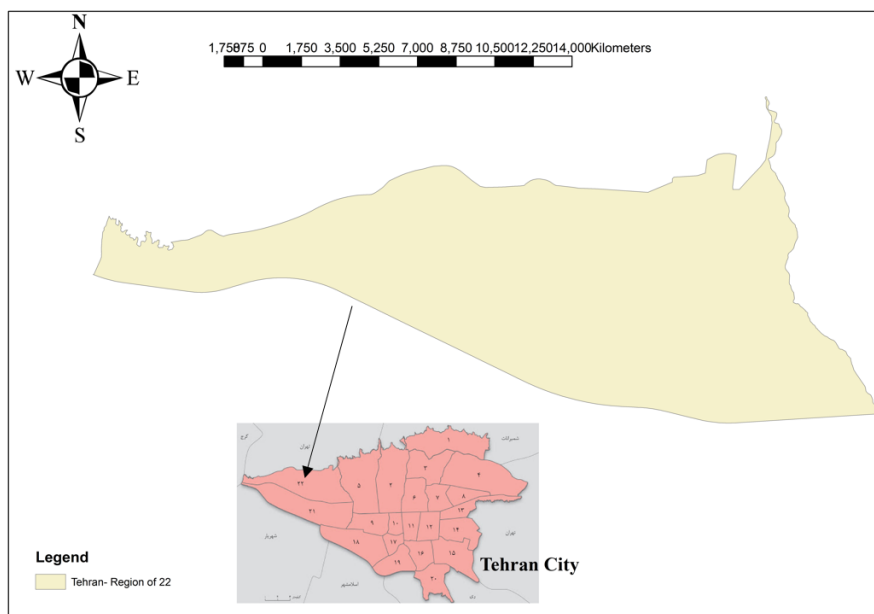
به طور کلی ارزیابی تاب‌آوری بینشی برای بسط راهبردها جهت پیشگیری یا انطباق و سازگاری نسبت به تغییرات شناخته شده و نیز تغییرات غیر قابل انتظار به وجود می‌آورد. رویکرد تاب‌آوری

مواصلاتی برای کل شهر تهران، قابلیت‌های دسترسی بی نظیری برای منطقه به وجود آورده است و آن را تبدیل به مهمترین نقطه و دروازه طلایی ورودی به شهر تهران می‌سازد. اراضی منطقه ۲۲ از بستر طبیعی بسیار غنی و متنوعی برخوردار است. به طوری که مهمترین عناصر طبیعی تهران آنرا احاطه کرده‌اند. از جمله کوهپایه‌های البرز جنوبی از شمال و غرب (ارتفاعات ۱۴۰۰ - ۱۸۰۰ متری)، پارک‌های جنگلی وسیع و عمده (چیتگر- خرگوش دره-کن-لتمان)، جریان آب فصلی مربوط به رودخانه‌ها (کن-چیتگر-وردآورد-لتمان) قابلیت توسعه اکوتوریسم را دارد و از آنجا که طی دو دهه اخیر جهان شاهد افزایش هشدار دهنده بلایا و بحران‌ها بوده به گونه‌ای که در روزهای ابتدایی سال ۱۳۹۸، کشور خودمان نیز بطور گسترده دچار سیل زدگی شد که میلیاردها تومان خسارت مادی و معنوی بجای گذاشت، شایسته است به اکوتوریسم بعنوان عاملی جهت ارتقاء تاب‌آوری محیط زیست نگریسته شود. ضمناً شهرها سیستمهای پیچیده‌ای هستند که بطور مدام در معرض تعاملات مختلف می‌باشند، برای اینکه مجموعه‌ای عظیمی چون شهر و یا منطقه‌ای از آن، کارآمد و تاب‌آور شود نیاز به تبیین اصولی است که مسیر دستیابی به این آرمان را روشن کند. یکی از نکات و یا اصول دهگانه ضروری برای تاب‌آور سازی شهرها، حفاظت از محیط زیست و تقویت زیست بوم است که با توسعه اکوتوریسم می‌توان به بخش مهمی از آن نائل شد. ضمناً یادآور می‌شود که مفهوم تاب‌آوری اولین بار در سال ۱۹۷۳ توسط هولینگ در مقاله‌ای تحت عنوان "تاب‌آوری و پایداری سیستمهای اکولوژیکی" با دیدگاه محیط زیستی مطرح شد، طبق تعریف هولینگ، تاب‌آوری عبارتست از "معیاری از توانایی سیستم برای جذب تغییرات، در حالی که هنوز مقاومت قبلی را دارد." عمده تأثیری که ویژگی‌های توپوگرافی بر منطقه ۲۲ اعمال می‌کنند، تأثیر بر شکل‌گیری و شیب زیاد معابر در محورهای شمالی- جنوبی و ایجاد کریدورهای محوری در این معابر است. علاوه بر این به علت قرارگیری منطقه ۲۲ در ارتفاعات و اختلاف سطح در منطقه منجر به ایجاد موقعیت دیدهای گسترده به عناصر طبیعی و مصنوع منطقه گردیده است. در شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه ۲۲ در شهر تهران مشخص شده است.

دریاچه خلیج فارس، لزوم بررسی میزان تاب‌آوری ناشی از حضور گردشگر در این منطقه ضروری به نظر می‌رسد. امروزه مفهوم توسعه پایدار مورد تأکید همه اندیشمندان است زیرا این مفهوم مبتنی بر بهره‌برداری صحیح و منطقی از محیط بدون به خطر انداختن نیازهای نسل بعد می‌باشد. انواع گردشگری به ویژه اکوتوریسم به مدیریت کامل‌تر منابع منجر شده و در مسیر توسعه پایدار عمل می‌کند. لذا این پژوهش ابعاد موضوع راهبردهای پایدار کنترل و نظارت بازدیدکنندگان، در راستای افزایش تاب‌آوری زیست محیطی را در منطقه ۲۲ شهرداری تهران با کمک پرسشنامه CVM و الگوی لاجیت، سنجیده و شاخص‌ها را شناسایی/تلفیق می‌نماید و با توجه به تاب‌آوری شهری مدل کیفی ارائه می‌دهد. قابل ذکر است تاب‌آوری در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی دارای شاخص‌هایی است که بسیاری از آنها ارتباط مستقیم با اکوتوریسم و توسعه آن دارند. چنانچه اگر بسیاری از این شاخص‌ها ارتقاء یابند بدون شک بر امر گردشگری در اشکال مختلف از جمله طبیعت‌گردی تأثیر مثبت خواهند گذاشت. بدیهی است شاخص‌های اکوتوریسم نیز در صورت‌ترمیم و بهینه‌شدن می‌توانند تاب‌آوری منطقه مورد مطالعه را در زمینه‌های مختلف بهبود بخشند. در نهایت راهبردهای خاص و پایدار اکوتوریسم شهری برای افزایش تاب‌آوری زیست محیطی را براساس داده‌های وضع موجود و با بهره‌گیری از کارشناسان و مدیران به صورت عملیاتی و اجرایی ارائه دهد.

منطقه مورد مطالعه

منطقه ۲۲ شهرداری تهران، واقع در شمال غرب تهران با وسعتی حدود ۶ هزار هکتار محدوده شهری و ۱۸ هزار هکتار حریم شهر، با شرایط به نسبت طبیعی است و یک هفتم مساحت شهر تهران را تشکیل می‌دهد. این منطقه از شمال به ارتفاعات و کوهپایه‌های البرز، از شرق به مسیل کن، از جنوب به آزادراه تهران-کرج و از غرب به شهر گرم دره محدود می‌گردد. منطقه ۲۲ به لحاظ جغرافیایی و مفصل مهم ارتباطی استان تهران و استان البرز، عبور شریان‌های اصلی ترانزیتی کشور نظیر آزادراه تهران-کرج، آزادراه در حال احداث تهران-شمال، ادامه بزرگراه شهید همت (شهید خرازی) و بزرگراه شهید حکیم، علاوه بر ارتقای نقش

شکل ۱- موقعیت منطقه ۲۲ در شهر تهران

Figure 1- Location of District 22 in Tehran

روش تحقیق

برداشت و درک متناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتب و تحلیل اطلاعات کیفی، مشاهده نظام مند، مشخص، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ، تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (۲۶). ابتدا پرسشنامه‌ای در بین متخصصین و گردشگران در دو بخش توزیع شد. پرسشنامه بر اساس شاخص‌های، مسائل فرهنگی و اجتماعی، مدیریتی، اقتصادی، زیست محیطی، کالبدی و ساختاری و زیرساختی به عنوان شاخصهای اصلی تدوین گردید. این شاخص‌ها بر اساس یافته‌های مقاله صادقلو و همکاران (۱۳۹۶)، عباسی و همکاران (۱۳۹۹) و فنی و شیرزادی (۱۳۹۷) تدوین گردید که شامل ۴۶ زیرمعیار به صورت پرسشنامه تدوین گردید. سپس بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و تحلیل آنها، شاخصهای مورد نظر جهت ارتقای کیفیت تاب‌آوری زیست‌محیطی منطقه ۲۲ تهران بررسی گردید. تحلیل پرسشنامه با کمک نرم‌افزار SPSS24 برای تعیین میزان رابطه معناداری بین شاخص‌های و تمایل گردشگران، انجام شد. جامعه آماری این پژوهش نامحدود است و شامل گروه‌های متخصصین،

تحقیق حاضر با توجه به هدف مورد مطالعه، کاربردی و از جهت روش و اجرا آمیخته (کیفی و کمی) می‌باشد. روش تحقیق آمیخته ترکیبی از روشهای کیفی و کمی است. در یک پژوهش می‌توان به طور مؤثر دو نوع روش تحقیق را به کار گرفت. به کارگیری یکی از روش‌های تحقیق (کمی و کیفی) تنها جنبه‌های محدودی از یک پدیده را نمایان می‌کند و تحلیل می‌نماید، در این صورت جنبه‌های دیگر پدیده نادیده گرفته می‌شود (۲۵). بنابراین به کار بردن روش‌های تحقیق آمیخته، درک روشن‌تری از پدیده‌های گوناگون فراهم می‌آورد. پژوهش حاضر مبتنی بر تحلیل مضمون است. "روش تحلیل مضمون" روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. تحلیل مضمون صرفاً روش کیفی خاصی نیست بلکه فرایندی است که می‌تواند در اکثر روش‌های کیفی به کار رود. به طور کلی تحلیل مضمون روشی است برای دیدن متن،

اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه مورد نظر را می‌سنجد. میزان پایایی باید بین ۰/۷ تا یک باشد. در جدول (۱) پایایی ابعاد مختلف پرسشنامه مورد سنجش قرار گرفته است.

جدول ۱- پایایی پرسشنامه

Table 1- Reliability of the questionnaire

ضریب پایایی	بعد
۰/۹۱۶	زیرساختی
۰/۸۹۷	ساختاری - کالبدی
۰/۹۲۵	زیست محیطی
۰/۹۰۴	اقتصادی
۰/۹۱۲	اجتماعی و فرهنگی
۰/۸۵۴	مدیریتی

زمانی که همبستگی متغیرها شناسائی گردید باید آزمونی معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره آزمون t یا همان t-value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود بنابراین اگر میزان بارهای عاملی مشاهده شده با آزمون t-value از ۱/۹۶ کوچک‌تر محاسبه شود، رابطه معنادار نیست. در جدول (۲) ساختار معیارها و ابعاد مورد بررسی از نظر معناداری مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۲- آماره معناداری ابعاد تحقیق

Table 2- significant statistics of the research

معناداری	Asymp. Sig	ابعاد
۲,۴۰۶	۰,۰۸۰	زیرساختی
۲,۶۶۴	۰,۱۲۲	کالبدی و ساختاری
۱,۸۸۶	۰,۱۴۱	زیست محیطی
۲,۱۹۵	۰,۰۹۸	اقتصادی
۱,۹۴۲	۰,۱۷۴	اجتماعی - فرهنگی
۲,۱۱۷	۰,۰۷۴	مدیریت

ورزشکاران، نظامیان، دانشجویان، محصلین، کسبه، اساتید دانشگاه، امامان جماعت و روحانیون، معلمین، عموم شهروندان و ذی‌نفعان می‌شود. در بخش متخصصین گردشگری، مدیران، کارشناسان و مسئولین، مورد نمونه‌گیری هدفمند بود. داده‌ها با توجه به مصاحبه‌هایی که صورت می‌گیرد جمع‌آوری شد. در بخش شهروندان و ذینفعان روش نمونه‌گیری تصادفی خواهد بود و داده‌ها از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد. در نهایت با کمک ماتریس TOWS راهبردهای مورد نیاز جهت مرتفع کردن مساله اصلی در تحقیق با کمک شناسایی نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدید، استخراج شد.

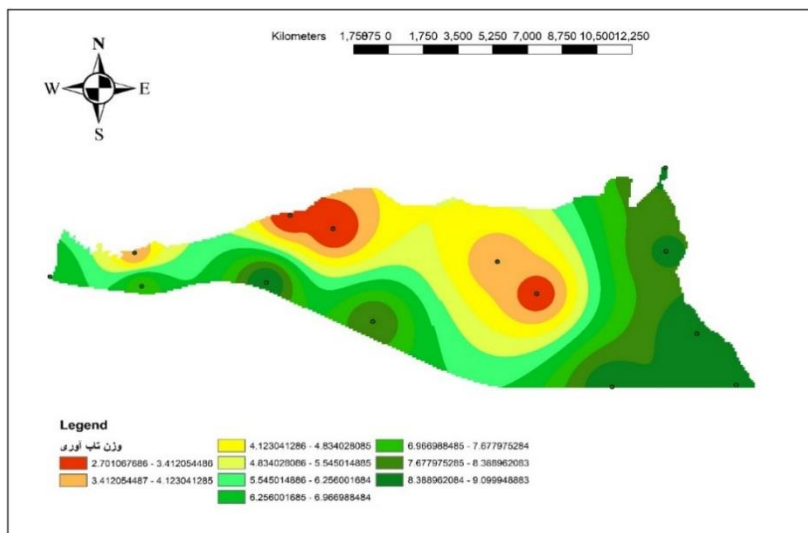
برای تعیین حجم نمونه آماری در بخش متخصصین و خبرگان با فرمول کوکران برای جامعه نامعلوم ۱۰ نفر انتخاب شده و با کمک واریانس تعداد نهایی خبرگان، ۲۰ نفر محاسبه شد. در بخش گردشگران و ذینفعان با توجه به جمعیت منطقه ۲۲ و همچنین با در نظر گرفتن حجم مسافران و گردشگران ورودی به منطقه ۲۲ و براساس فرمول کوکران ۳۸۴ تعیین شد. توزیع پرسشنامه با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده در بین جامعه آماری توزیع شد. در مرحله بعد پرسشنامه تمایل به پرداخت (CVM) طراحی و با کمک آن میزان تمایل به پرداخت بازدیدکنندگان در جهت حفظ و توسعه محیط زیست و به تبع آن افزایش تاب‌آوری محیط زیست، بررسی شد. با کمک الگوی لاجیت، تأثیر عوامل مختلف در تاب‌آوری محیط زیست شهری و نوع تأثیر آن بررسی گردید. الگوی لاجیت در این تحقیق با کمک نرم افزار SHAZAM انجام شد.

نتایج

در ابتدا نیاز بود تا اعتبار و پایایی پرسشنامه سنجیده شود. برای اعتبار پرسشنامه پایایی پرسشنامه بررسی شد. قابلیت اعتماد (پایایی^۱) و همچنین اعتبار (روایی^۲) یک پرسشنامه یا ابزار اندازه‌گیری، از موضوعات بسیار مهم در امر جمع‌آوری اطلاعات و مشاهدات می‌باشد که متأسفانه گاهی مورد غفلت قرار می‌گیرد. مفهوم اعتبار (روایی) به این سؤال پاسخ می‌دهد که ابزار

رسم شد. در شکل (۲) نقشه GIS با توجه به مقدار تاب‌آوری نواحی مختلف منطقه ۲۲ با توجه به امکانات و زیرساختهای منطقه نشان داده شده است. مناطق سبز بیشترین تاب‌آوری و مناطق قرمز کمترین تاب‌آوری را دارا می‌باشد.

در نهایت با توجه به عوامل مختلف ساختاری و زیرساختی در منطقه ۲۲ و پراکنش آنها میزان تاب‌آوری منطقه به شورت نقشه

شکل ۲- نقشه میزان تاب‌آوری منطقه ۲۲ تهران با توجه به ابعاد و معیارهای تحقیق

Figure 2- map of the resilience level of the 22nd district of Tehran according to the dimensions and criteria of the research

نیاز به بررسی متغیرهای تحقیق است. در جدول (۳) این متغیرها ذکر شده است.

در مرحله بعد نیاز است تا الگوی لاجیت اجرا گردد. در این مرحله

جدول ۳- متغیرهای ورودی الگوی لاجیت در تحقیق

Table 3- input variables of the logit model in the research

نوع متغیر	نام متغیر	ردیف
مستقل	سن	۱
مستقل	جنسیت	۲
مستقل	تحصیلات	۳
مستقل	علت سفر به منطقه	۴
وابسته	دریافت ورودی یا هزینه	۵
وابسته	پرداخت ورودی برای جلوگیری از آسیب	۶
وابسته	وظیفه گرایانه	۷
وابسته	پیامد گرایانه	۸

آسیب می‌رساند، حال این آسیب اقتصادی، اجتماعی یا فرهنگی است. در این تحقیق از مدل رگرسیونی لاجیت استفاده شده است. رگرسیونی که در این مطالعه مورد استفاده قرار گرفته به صورت زیر است:

$$Y = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 \quad \text{رابطه (۱)}$$

و اثرات نهایی هستند که مورد تفسیر قرار می‌گیرند. از آن جا که کشش‌ها، توابعی غیر خطی از مقادیر مشاهده می‌باشند، هیچ تضمینی وجود ندارد که تابع لاجیت از میانگین نمونه‌ها عبور کند، بدین لحاظ، محدودیتی در استفاده از کشش در میانگین وجود دارد. لذا باید از کشش‌های وزنی استفاده شود. وزن مورد استفاده برای محاسبه این میانگین وزنی، احتمال پیش بینی شده برای هر مشاهده است. این نوع کشش که کشش کل وزن داده شده، نامیده می‌شود، در تفسیر نتایج این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. گفتنی است که اثر نهایی هر متغیر به صورت (dLi/dXi) و تغییر در احتمال آن (کشش وزنی) به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$dLi/dXi = ai \cdot pi(1 - pi) \quad \text{رابطه (۲)}$$

در این رابطه X_i متغیر توضیحی الگو و α ضریب برآوردی همان متغیر است. جدول (۴) نتایج مدل لاجیت برای تاثیر متغیرهای مستقل و وابسته را در تحقیق نشان می‌دهد. این متغیرها بر اساس پرسشنامه CVM و پرسشنامه اصلی که شامل آمار توصیفی تحقیق بود انتخاب شده است. میزان تحصیلات در ۴ بخش، سن به صورت داده عددی، سطح درآمد در ۳ بخش، علت سفر در ۴ بخش و پیامدگرایی و وظیفه گرایی در دو بخش به صورت داده عددی وارد شده است.

منظور از وظیفه‌گرایانه اینست که شخص حفاظت از محیط زیست را وظیفه خود و خانواده می‌داند. در مقوله پیامد گرایانه، پیامد یا تغییری در حفاظت از محیط زیست منطقه در شخص تأثیر گذار است. به طور مثال آسیب به منطقه به منافع شخص

که Y متغیر وابسته بوده و تمایل به پرداخت جهت حفظ و توسعه محیط زیست منطقه ۲۲ شهر تهران را نشان خواهد داد. اگر فرد حاضر به پرداخت مبلغی برای حفاظت و توسعه از مناطق گردشگری منطقه، باشد Y یک خواهد بود و اگر این فرد تمایلی به پرداخت مبلغی نداشته باشد صفر در نظر گرفته می‌شود. X_1 قیمت پیشنهادی، X_2 میزان تحصیلات، X_3 سن، X_4 سطح درآمد، X_5 علت سفر به منطقه، X_6 متغیر پیامدگرایانه و X_7 متغیر وظیفه‌گرایانه را نشان می‌دهد.

نتایج برآورد ضرایب متغیرهای توضیحی الگوی لاجیت، سطوح معناداری آماری آنها و تأثیرگذاری این متغیرها بر متغیر وابسته با استفاده از روش حداکثر (بیشینه) راستنمایی در جدول شماره (۴) آمده است. با توجه به نتایجی که این جدول نشان می‌دهد، متغیر سطح درآمد افراد در ارتباط آن با تمایل به پرداخت آنان در خصوص حفاظت از محیط زیست منطقه ۲۲ تهران معنادار است به این معنا که تأثیرگذار است.

بنابراین متغیرهای توضیحی که از لحاظ آماری معنی‌دار نمی‌باشند در مدل لاجیت برای کمک به دستیابی بهتر مدل حذف شده‌اند. در الگوی لاجیت، ضرایب برآورد شده اولیه، فقط علائم تأثیر متغیرهای توضیحی را روی احتمال پذیرش متغیر وابسته، نشان می‌دهند، ولی تفسیر مقداری ندارند. بلکه کششها

جدول ۴- نتایج مدل لاجیت پس از حذف متغیرهای بی معنا از نظر آماری

Table 4-Logit model results after removing statistically insignificant variables

متغیر	ضرایب برآورده شده	ارزش آماره t	کشش وزنی کل متغیرها (Weighted. Ag. EI)	اثر نهایی (Marginal effect)
دریافت ورودی	-۰/۰۰۰۶۱۶۱	-۰/۲۵۰۸	-۰/۴۷۶۴۳	-۰/۰۰۰۱۵۲
سن	۰/۰۰۰۰۷۶۵۲	۰/۲۶۳۲	۰/۱۶۸۶۴	۰/۰۰۰۰۱۸۹۴
میزان تحصیلات	۰/۲۰۶۴۳	۲/۴۵۶۸	۰/۲۹۳۵۲	۰/۰۵۱۰۹۱
سطح درآمد	۰/۰۰۶۱۰۷۶	۳/۲۷۶۲	۰/۲۰۱۳۰	۰/۰۰۰۳۹۷۸۸
علت سفر	-۰/۲۳۸۹۳	-۰/۹۳۳۲۸	-۰/۰۹۶۶۸۷	-۰/۰۵۹۱۳۵
پیامدگرایی	۰/۱۷۳۴۸	۱/۹۰۶۰	۰/۱۱۵۱۱	۰/۰۴۲۹۳۷
وظیفه گرایی	-۰/۵۰۰۷۶	-۱/۸۳۲۶	-----	-۰/۱۲۴۴۱
ضریب ثابت	-۰/۳۷۵۱۷	-۰/۷۱۵۵۵	-----	-----

R MC Fadden = ۰/۱۱۸۷۹
 Percentage of Right Predictions = ٪۶۷
 Likelihood Ratio statistic = ۶۶/۱۹۲
 Probability (L. R. Statistic) = ۰,۰۰۰

آماره‌هایی که در قسمت پایین جدول (۴) آمده است قدرت توضیح دهنده الگو را بیان می‌کند. آماره‌های نسبت راستنمایی، تابع راستنمایی را در حالت مقید (که همه ضرایب صفر هستند) و بدون قید مقایسه می‌کند. این آماره معنی دار بودن همزمان تمام ضرایب را نشان می‌دهد و اگر این آماره با توجه به احتمال آماره‌های نسبت راستنمایی معنادار باشد، می‌توان نتیجه گرفت که متغیرهای توضیحی در الگو توانسته‌اند به خوبی متغیر وابسته را توصیف کنند. به سخن دیگر، نمی‌توان همزمان تمام متغیرها را صفر کرد. مقدار آماره‌ی نسبت راستنمایی به دست آمده در جدول (۴) با درجه آزادی ۹ برابر ۶۶/۱۹۲ است. این مقدار با توجه به احتمال آماره‌های نسبت راستنمایی (P-value= 0) و درجه آزادی برابر با ۹ نشان می‌دهد که تغییرات توضیح داده شده به وسیله‌ی این الگو، در سطح بالاتر از یک درصد معنادار شده است.

ضریب برآوردی متغیر قیمت پیشنهادی که مهم‌ترین متغیر توضیحی احتمال دریافت ورودی است در سطح ۵ درصد با علامت منفی قابل انتظار از نظر آماری معنادار شده است. این نشان می‌دهد که در سناریوی بازار فرضی، اگر دریافت ورودی افزایش یابد احتمال «بله» در تمایل به پرداخت کاهش می‌یابد. با توجه به کشش وزنی متغیر مبلغ پیشنهادی (۰/۴۷۶۴۳)، افزایش یک درصد در قیمت پیشنهاد شده به پاسخگوین، احتمال «بله» در تمایل به پرداخت برای حفاظت و توسعه مناطق گردشگری منطقه ۲۲ تهران را (۰/۴۷) کاهش می‌دهد. همچنین بر اساس اثر نهایی این متغیر (۰/۰۰۰۱۵۲)، افزایش یک ریال در مبلغ پیشنهادی به افراد، احتمال پذیرش مبلغی جهت حفاظت و توسعه مناطق گردشگری منطقه ۲۲ تهران را معادل (۰/۴۷) واحد کاهش می‌دهد.

با توجه به تفاسیر بالا متغیر علت سفر، متغیر وظیفه‌گرایی نیز اثر منفی دارند. به طور مشخص هرچه علت سفر به سمت علل اجباری مانند کار یا بازدید از اقوام که باعث بازدید اجتناب ناپذیر از منطقه می‌شود، تأثیر منفی در پرداخت دارد. در مقابل متغیر پیامد گرایی، میزان تحصیلات و سطح درآمد تأثیر مثبتی داشت. به نحویکه افزایش یک واحد سطح درآمد، ۰/۲ درصد تمایل به پرداخت در جهت حفظ و توسعه مناطق گردشگری (محیط زیست) منطقه ۲۲ تهران را افزایش می‌داد. این مقدار برای پیامد گرایی ۰/۱۱۵ درصد و برای میزان تحصیلات ۰/۲۹ درصد بود.

با توجه به تفاسیر بالا متغیر علت سفر، متغیر وظیفه‌گرایی نیز اثر منفی دارند. به طور مشخص هرچه علت سفر به سمت علل اجباری مانند کار یا بازدید از اقوام که باعث بازدید اجتناب ناپذیر از منطقه می‌شود، تأثیر منفی در پرداخت دارد. در مقابل متغیر پیامد گرایی، میزان تحصیلات و سطح درآمد تأثیر مثبتی داشت. به نحویکه افزایش یک واحد سطح درآمد، ۰/۲ درصد تمایل به پرداخت در جهت حفظ و توسعه مناطق گردشگری (محیط زیست) منطقه ۲۲ تهران را افزایش می‌داد. این مقدار برای پیامد گرایی ۰/۱۱۵ درصد و برای میزان تحصیلات ۰/۲۹ درصد بود.

عوامل خارجی متمرکز شده است در صورتی که در روش SWOT عوامل داخلی اولویت هستند. در جدول (۵) و (۶) به ترتیب عوامل خارجی و عوامل داخلی دسته بندی شده و با توجه به نظر متخصصین و گروه خبرگان وزن نهایی آن محاسبه شده است.

بر اساس اطلاعات برگرفته از گروه خبرگان در مرحله شروع نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات استخراج و کدگذاری شد؛ حاصل این مرحله شناسایی ۸ معیار قوت، ۱۳ معیار ضعف، ۱۳ معیار فرصت و ۱۲ معیار تهدید است. تحلیل TOWS پس از مشخص شدن تمامی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات مؤثر بر تاب‌آوری منطقه ۲۲ تهران، نقاط قوت و ضعف داخلی در ماتریس IFE و فرصت‌ها و تهدیدات خارجی نیز در ماتریس EFE وارد شد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

که در نهایت افزایش یا کاهش این متغیرها باعث افزایش یا کاهش میزان تاب‌آوری منطقه می‌شد.

تعیین راهبردهای پایدار اکوتوریسم شهری برای افزایش

تاب‌آوری محیط زیست با کمک ماتریس TOWS

TOWS مخفف عبارات Strengths، Weaknesses،

Opportunities و Threats به معنای نقاط قوت، ضعف،

فرصت‌ها و تهدیدهاست؛ به همین دلیل ماتریس TOWS راهی

برای ارزیابی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای موضوع

تحقیقاتی مورد نظر محسوب می‌شود. در حالت کلی، جدول

TOWS در رابطه با محصولات، تیم‌ها، سازمان‌ها، رهبران تیم

یا نهادهای دیگر کاربرد دارد؛ روش TOWS در بسیاری از

محیط‌های تجاری برای درک بهتر نحوه برنامه‌ریزی برای آینده

نهاد مربوط استفاده می‌شود. تفاوت این روش با SWOT در

این است که در روش جاری در این تحقیق مساله اصلی بر روی

جدول ۵- عوامل خارجی مؤثر بر تاب‌آوری زیست محیطی منطقه ۲۲ تهران

Table 5- external factors affecting the environmental resilience of the 22nd district of Tehran

وزن نهایی	اولویت	وزن	گزینه	
۰.۱۴۴	۳	۰.۰۴۸	- اشتغال‌زایی و ایجاد درآمد برای مردم بومی منطقه	فرصت‌ها (O)
۰.۲۳۲	۴	۰.۰۵۸	- استفاده از توان مردم بومی و مشارکت جامعه محلی در تصمیم‌گیری	
۰.۰۸۲	۲	۰.۰۴۱	- بهبود کیفیت فضاهای گردشگری طبیعی در اثر حفاظت مردم از محل درآمد از بازدیدکنندگان	
۰.۰۱۳	۱	۰.۰۱۳	تعدد NGOهای زیست محیطی در شهر تهران	
۰.۰۲۹	۱	۰.۰۲۹	- افزایش جذب همکاری‌های منطقه‌ای، ملی و سرمایه‌گذاری خارجی	
۰.۲۲۴	۴	۰.۰۵۶	- ایجاد زیرساخت‌ها در مناطق اکوتوریستی	
۰.۰۱۲	۱	۰.۰۱۲	انتخاب استان قزوین به عنوان استاد معین تهران در برابر زلزله و سیل.	
۰.۰۵۸	۲	۰.۰۲۹	همجواری با رشته کوه‌های البرز	
۰.۰۵۲	۲	۰.۰۲۶	وجود آزاد راه تهران- شمال	
۰.۲۴۴	۴	۰.۰۶۱	وجود حریم غنی (بخشی از روستای کن، بوستان لتمان کن روستاهای سولقان، سنگان، رندان، امامزاده داود)	
۰.۱۵۳	۳	۰.۰۵۱	ظرفیت بالای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اکوتوریسم منطقه ۲۲	تهدیدها (T)
۰.۰۰۵	۲	۰.۰۲۵	امکان جذب گردشگر خارجی و کسب درآمد ارزی	
۰.۰۴۸	۲	۰.۰۲۴	امکان ایجاد یک زنجیره گردشگری مانند مراکز خرید، پارک و دریاچه و...	
۰.۱۲۹	۳	۰.۰۴۳	آلودگی‌های زیست محیطی بخصوص در بخش پسماند	
۰.۲۴۴	۴	۰.۰۶۱	برهم خوردن نظم اکوسیستم منطقه در اثر ساخت و سازها	
۰.۱۳۲	۳	۰.۰۴۴	اثرات منفی بر زندگی روزمره مردم منطقه	
۰.۱۹۲	۳	۰.۰۶۴	عدم مشارکت مردم محلی در پروژه‌های گردشگری	

۰.۱۵۶	۳	۰.۰۵۲	ایجاد نارضایتی محلی به خاطر ازدیاد آمد و شد بوم گردشگران
۰.۰۲۴	۲	۰.۰۱۲	وجود رودخانه‌های مختلف در منطقه ۲۲ و احتمال آسیب پذیری در برابر سیل
۰.۰۱۱	۱	۰.۰۱۱	قرار گرفتن غسل لرزه‌ای شمال تهران در شمال منطقه و مجموعه غسل‌های چیتگر در جنوب آن
۰.۲۴۸	۴	۰.۰۶۲	حاکم بودن یک نظام بوروکراسی ناکارآمد در نظام گردشگری در سطح کشور
۰.۱۴۴	۳	۰.۰۴۸	کمبود خدمات HSE بخصوص ایمنی و حفاظت از محیط زیست
۰.۰۶۴	۲	۰.۰۳۲	مهاجرت بی رویه به منطقه و آسیب به بافت منطقه
۰.۲۲۸	۴	۰.۰۵۷	عدم برنامه ریزی در کنترل آسیبهای اجتماعی ناشی از مهاجرت
۰.۱۲۳	۳	۰.۰۴۱	امکان آلودگی منابع طبیعی مانند رودخانه و...
۳.۰۳۶		۱	

جدول ۶- عوامل داخلی مؤثر بر تاب‌آوری زیست محیطی منطقه ۲۲ تهران

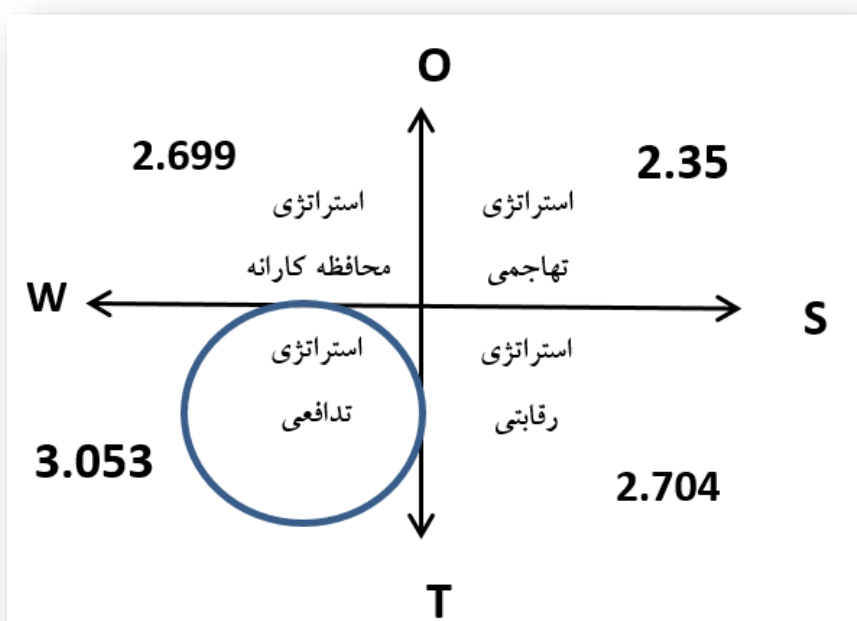
Table 6- internal factors affecting the environmental resilience of the 22nd district of Tehran

وزن نهایی	اولویت	وزن	گزینه	
۰.۲۵۶	۴	۰.۰۶۴	تنوع نقاط گردشگری در منطقه ۲۲	قوت (S)
۰.۱۸	۳	۰.۰۶	توان بلقوه اکوتوریستی بالای منطقه	
۰.۰۴۱	۱	۰.۰۴۱	وجود بزرگراهها و شریانهای اصلی منتهی به مناطق گردشگری منتهی به منطقه ۲۲	
۰.۰۳۳	۱	۰.۰۳۳	همجواری با استان البرز	
۰.۰۴۱	۱	۰.۰۴۱	موقعیت جغرافیایی مناسب منطقه ۲۲ از نظر رفت و آمد	
۰.۰۸۴	۲	۰.۰۴۲	بافت تازه منطقه (منطقه ۲۲ تازه ساز است)	
۰.۰۰۹	۲	۰.۰۴۵	یکه تازی در نوع و تعداد مناطق گردشگری	
۰.۲۸۴	۴	۰.۰۷۱	دارای آب و هوای مطلوب‌تر نسبت به مناطق مرکزی و شرقی تهران	
۰.۱۹۸	۳	۰.۰۶۶	ضعف مدیریت صحیح و کارآمد جهت برنامه‌ریزی جلب اکوتوریسم	
۰.۰۸۲	۲	۰.۰۴۱	عدم معرفی و اطلاع رسانی کافی در مورد جاذبه‌های گردشگری و رفاهی منطقه	
۰.۰۳۳	۱	۰.۰۳۳	کمبود امنیت با توجه به گستردگی منطقه و وجود مراکز متعدد تفریحی گردشگری.	ضعف (W)
۰.۰۳۸	۱	۰.۰۳۸	عدم توزیع زمانی و مکانی گردشگران برای بازدید	
۰.۱۹۲	۳	۰.۰۶۴	نامناسب بودن زیرساخت‌های اکوتوریستی موجود	
۰.۰۹۲	۲	۰.۰۴۶	کمبود علائم و تابلوی راهنمایی در مناطق مختلف برای اطلاع‌رسانی به اکوتوریست‌ها بخصوص گردشگر خارجی	
۰.۰۸۴	۲	۰.۰۴۲	استفاده بیش از اندازه و بدون برنامه از توانهای طبیعی	
۰.۰۰۹	۲	۰.۰۴۵	عدم توجه به جاذبه‌های اکوتوریستی منطقه در جهت شکوفایی اقتصادی	
۰.۰۸۴	۲	۰.۰۴۲	کمبود نیروی انسانی آموزش دیده جهت هدایت و نظارت بر گردشگران	
۰.۱۳۵	۳	۰.۰۴۵	فقدان هماهنگی بین دستگاههای مرتبط با گردشگری	
۰.۰۹۲	۲	۰.۰۴۶	کمبود برنامه‌های آموزشی مناسب در مورد تعامل ساکنین - گردشگران و رعایت ملاحظات زیست محیطی	
۰.۰۹۴	۲	۰.۰۴۷	عدم توجه به مساله تاب آوری در مدیریت شهری	
۰.۱۴۴	۳	۰.۰۴۸	عدم وجود جاذبه‌های گردشگری برای فصل زمستان	
۲.۳۶۷		۱		

مشخص گردد و بتوان استراتژی‌های مناسبی را برای آن مشخص کرد.

با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق نتایج ماتریس در موقعیت تدافعی قرار دارد (شکل ۳) و بایستی از توانمندی‌ها و پتانسیل‌های موجود بهترین استفاده و با برطرف کردن نقاط ضعف و رفع تهدیدهای پیشرو به نحو احسن استفاده کرد تا بتوانیم در امر ارتقاء کیفیت تاب آوری منطقه ۲۲ تهران موفق عمل کرد.

بنابر نتایج به دست آمده از ارزیابی ماتریس عوامل داخلی (IFE)، نمره کل به دست آمده برابر با ۲,۳۶۷ و نمره وزن کل ماتریس خارجی (EFE) برابر با ۳,۰۳۶ است. برای تجزیه و تحلیل هم زمان عوامل داخلی و خارجی از ماتریس داخلی و خارجی استفاده می‌گردد. این ماتریس برای تعیین موقعیت صنعت یا سازمان به کار می‌رود و برای تشکیل آن باید نمرات حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی را در ابعاد عمودی و افقی آن قرار داد تا جایگاه صنعت یا سازمان در بازار

شکل ۳- وزن نهایی راهبردهای منتخب ماتریس TOWS

Figure 3- final weight of selected strategies of TOWS matrix

در چنین شرایطی سیستم در وضعیت مخاطره آمیز قرار دارد. در جدول (۷) راهبردهای نهایی تحقیق که از خروجی تهدیدها و ضعفهای تحقیق است، بیان شده است.

با توجه به نتایج ماتریس، راهبردهای تحقیق در بخش تدافعی قرار داشته است. هدف از این استراتژی، کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است. معمولاً

جدول ۷- راهبردهای نهایی پایدار اکوتوریسم شهری برای افزایش تاب‌آوری محیط زیست در منطقه ۲۲ تهران

Table 7- The final sustainable strategies of urban ecotourism to increase the resilience of the environment in the 22nd district of Tehran

تهدید- ضعف	راهبردها	رویکرد و ابعاد
TW 1	تدوین برنامه جامع تأمین زیر ساخت‌های لازم بر اساس نیاز سنجی، ظرفیت سنجی همچنین ارتقاء کیفی خدمات شهری	زیر ساختی
TW 2	جلوگیری از ساخت و ساز بی رویه و کنترل توسعه غیر اصولی منطقه	
TW 3	تسهیل و تسریع دسترسی‌های مطلوب به نقاط بوم گردشگری با توسعه حمل و نقل عمومی	کالبدی
TW 4	توسعه مراکز اقامت موقت، روزانه و دفاتر گردشگری، راهنمای بوم گردشگری بخصوص برای گردشگران خارجی	
TW 5	بهره‌گیری از مشارکت بخش خصوصی، عمومی و مردمی برای احداث و بهره‌برداری زیرساخت‌ها	اقتصادی
TW 6	تقویت بنیه جوامع محلی و صاحبان مشاغل فعال در بوم گردشگری از طریق اعطای تسهیلات و مشوقها	
TW 7	تمرکز بر آموزش عوامل اجرایی، شهروندان ساکن و مراجعان برای استفاده بهینه از امکانات و پرهیز از ایراد خسارات به تاسیسات منصوبه و طبیعت	اجتماعی
TW 8	هدایت بوم گردشگران به نقاط دیدنی و معرفی جاذبه‌های گردشگری طبیعی همچنین برنامه ریزی جهت کنترل آسیبهای اجتماعی	
TW 9	تمرکز بر حیات وحش بومی و گونه‌های جانوری و گیاهی بعنوان مهم‌ترین عناصر زنده هدف بوم گردشگری	زیست محیطی
TW 10	حفاظت و بهره‌برداری نظام مند از منابع طبیعی همچنین کاهش آلودگی هوای منطقه و فرهنگسازی جهت کنترل آلودگی منابع طبیعی منطقه	
TW 11	توسعه همکاری بین بخشی با جلب همراهی دستگاه‌ها و سازمان‌های متولی برای خدمت رسانی به بوم گردشگران	مدیریتی
TW 12	حذف نظام بروکراسی و برنامه ریزی جهت مدیریت سیستم گردشگری در سطح کشور و در سطوح منطقه‌ای	

بحث و نتیجه‌گیری

وجود گردشگران در طبیعت شهرها، انسان را در دستیابی به توسعه پایدار با چالش مواجه می‌کند. شناخت شیوه‌های دستیابی به پایداری به‌وسیله الگوهای مختلف کاهش آسیب‌پذیری در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری وارد شده است و جایگاه مناسبی در سیاست‌گذاری‌های ملی هر کشور باز کرده است تا شرایط مطلوبی

را برای کاهش کارآمد و مؤثرتر آسیبهای انسانی در سطوح مختلف مدیریت بحران ایجاد کند. همچنین در مطالعات و تحقیقات مرتبط با مدیریت بحران تغییر نگرش وسیعی رخ داده است؛ به‌طوری‌که دیدگاه غالب از تمرکز صرف بر کاهش آسیب‌پذیری به افزایش تاب‌آوری در مقابل فجایع انسانی و طبیعی تغییر پیدا کرده است.

در نتایج الگوی لاجیت مشخص شد متغیرهای دریافت ورودی، وظیفه‌گرایی و علت سفر اثر منفی و متغیرهای سطح درآمد، سن، میزان تحصیلات و متغیر پیامدگرایی اثر مثبت در میزان به پرداخت افراد در حفظ و توسعه محیط زیست منطقه ۲۲ تهران که در نهایت منجر به افزایش تاب‌آوری می‌شود، دارد. شهر تهران در دهه‌های اخیر به علت رشد گسترده جمعیت و مساحت با مسائل زیادی دست و پنجه نرم می‌کند. در این شهر منطقه ۲۲ به چند علت از اهمیت زیادی برخوردار است. یک اینکه صنایع موجود در غرب تهران یا در محدوده منطقه و یا در اطراف منطقه مستقر هستند. دوم اینکه با توجه به موقعیت جغرافیایی ورودی شهر از غرب است و در معرض مسافران زیادی قرار دارد. سوم اینکه با توجه به فضاهای سبز، مناطق طبیعی زیاد و مشهور مورد بازدید بسیاری از شهروندان و مسافران می‌باشد. از این مناطق می‌توان به دریاچه خلیج فارس، پارک چیتگر، آبشار و... نام برد. چهارمین مورد جوان بودن منطقه است که خود دو مساله را به همراه دارد. یک اینکه مهاجرت زیادی را پذیرا خواهد بود و دوم اینکه ساخت و ساز کثیر می‌تواند به آسیب‌های جبران ناپذیر منجر شود. این عوامل سبب شده تا در این پژوهش راهبردهای پایدار کنترل و نظارت بر گردشگران، در راستای افزایش تاب‌آوری محیط زیست منطقه ۲۲ تهران مورد بررسی قرار گیرد. نتایج این تحقیق با تحقیقات برخی همسو بود به طور مثال شکوهی منش و همکاران (۱۳۹۶) لازمه تاب‌آوری را امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی، امنیت اجتماعی، امنیت سیاسی، امنیت زیست‌محیطی، که با معیارهای این تحقیق همخوانی داشت. همچنین حسینی‌یگانه (۱۳۹۴) تمرکز بر مسائل اقتصادی و فرهنگی-اجتماعی را لازمه بالا رفتن تاب‌آوری شهر می‌دانستند. سیاح نیا و عباس زاده (۱۳۹۶) معتقدند برای حفظ تاب‌آوری و توسعه آن برنامه‌هایی با توجه به شرایط زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و کالبدی منطقه باید ارائه داد، که با کاربرد آن تا حدود زیادی می‌توان، نه تنها تاب‌آوری شهر، بلکه توسعه پایدار را در منطقه بالا برد.

یافته‌های پژوهش با پژوهش فرزاد بهتاش و همکاران (۱۳۹۲) با عنوان ارزیابی و تحلیل ابعاد و مؤلفه‌های تاب‌آوری کلانشهر تبریز که به این نتایج دست یافتند بعد اجتماعی بالاترین رتبه را در

براساس این نگرش، برنامه‌های کاهش اثرات زیست محیطی باید به دنبال ایجاد و تقویت ویژگی‌های جوامع تاب‌آور باشند و در زنجیره مدیریت بحران به مفهوم تاب‌آوری و شهر تاب‌آور توجه کنند. در شهرهای تاب‌آوری در برابر حوادث و یا آسیب‌های انسانی برنامه‌ریزی و مدیریت به‌گونه‌ای است که حداقل آسیب و خسارات اقتصادی بر شهر تحمیل شود و حفاظت و حمایت‌های لازم از استمرار معیشت، زندگی و سلامت شهروندان صورت گیرد. هویت جمعی و امنیت و پایداری اجتماعی در اینگونه شهرها فرصت تعامل و روابط دوجانبه را بین شهروندان میسر می‌کند و شهر را در هنگام و پس از بروز آسیب‌های زیست محیطی به صحنه‌ای برای رقم خوردن سرنوشت مشترک بدل می‌کند.

محدودیت‌هایی نیز در روند تحقیق وجود داشت از جمله در دسترس نبودن تمام افراد و طبقه‌های جامعه، و همچنین به علت شیوع ویروس کرونا پرسشنامه حضوری توزیع شد که نظارت بر تکمیل آن را سخت‌تر می‌کرد. در بررسی پرسشنامه در تعیین آزمون معناداری تمامی موارد مقدار معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ بدست آمد. بنابراین دلیلی برای رد فرض صفر مبتنی بر نرمال بودن داده‌ها وجود ندارد. به عبارت دیگر توزیع داده‌های تحقیق نرمال بوده و از آزمون تی استفاده شد. در بررسی ابعاد پرسشنامه با آزمون تی معیار زیرساختی، کالبدی و ساختاری، اقتصادی و مدیریتی مقدار معناداری در آماره بالاتر از ۰/۰۵ بدست آمد ولی تأیید نشد. این بدان معناست که گردشگران با توجه به این ابعاد منطقه را فاقد زیر ساخت‌های مناسب تاب‌آوری می‌دانند.

همچنین در بررسی معناداری پرسشنامه دو سؤال عدم اجرای برنامه‌های عمرانی دولت برای جلوگیری از تخریب محیط زیست منطقه ۲۲ و سرمایه‌گذاری در زمینه محیط زیست منطقه ۲۲ توسط ارگانهای دولتی با مشارکت مردم، مقدار معناداری داشتند و پاسخ‌دهندگان با آن موافق بودند. در موارد دیگر مانند: حفاظت از محیط زیست حتی در صورت کاهش درآمد و اشتغال مردم محلی بهره‌بردار از منابع طبیعی، حفاظت از محیط زیست برای نسلهای آینده حتی در صورت کاهش رفاه نسل حاضر، پرداخت هزینه جهت حفاظت از منابع طبیعی حتی اگر قابل بازدید یا استفاده نباشد، مردم نظر موافق و مثبتی نداشتند.

- ❖ بهبود و ارتقای زیرساخت‌ها، تسهیلات و امکانات شهری
- ❖ ایجاد ارتباط، نظر سنجی و مشارکت با مردم و ذینفعان اصلی
- ❖ ادغام رویکرد، سیاست‌ها و برنامه‌های گردشگری در معماری، برنامه‌ریزی و توسعه شهری
- ❖ مشارکت شهروندان، سازمان‌های مردم نهاد و جوامع محلی
- ❖ مشاوره با ذینفعان کلیدی و شهروندان
- ❖ آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- 1- Taqvai, M; Pir Moradian, Z; Safarabadi, A. Feasibility of ecotourism development in Saman Chaharmahal Bakhtiari district, Geographical Space Scientific and Research Quarterly, 2011, Year 12, Number 40, pp. 150-165.(in persian)
- 2- Zahedi, S., Basics of Sustainable Tourism and Ecotourism (Batkieh on the Environment), Allameh Tabatabai University Publications, 2010, first edition, pp. 1-232. (in persian)
- 3- Imani, M.; Yousefi, F; Moradi, A; Abbasi, M.; Barzkar, M., Experimental zoning using ANP and AHP models for the development of tourism, a case study: Ashnoye city, Sepehr Geographical Information Scientific-Research Quarterly, 2016, 26(102), pp. 19-34. (in persian)
- 4- Trigo, Ana, and Paula Silva. "Sustainable Development Directions for Wine Tourism in Douro Wine Region, Portugal" Sustainability, 2022, 14, no. 7: 3949.

تاب آوری شهر تبریز دارد، همسو می‌باشد. همچنین نتیجه با پژوهش افضلی گروه (۱۳۹۴) در بررسی تاب‌آوری در شهر کرمان به این نتیجه رسیدند بعد اجتماعی بالاترین رتبه را دارا است، همسو می‌باشد.

در منطقه ۲۲ تهران با توجه به موقعیت جغرافیایی و تفرجی خاص خود دارای شرایط حساسی می‌باشد که نیازمند بررسی بیشتر در حوزه تاب‌آوری می‌باشد سطح‌بندی این مفهوم را می‌رساند که اگر به حوزه فرهنگی و مسائل اجتماعی شهروندان در برخورداری از خدمات توجه نشود، تمایل مردم در مؤلفه‌های مانند همکاری و مشارکت در برنامه‌های آموزشی و مشارکت در طرح‌های توسعه شهری، حفاظت از زیرساختها، حفاظت محیط‌زیست کاسته می‌شود و مؤلفه‌های منفی افزایش می‌یابد. چون مردم توانایی و میل مشارکت در برنامه‌های بهبود کیفیت محیط شهری را ندارند و همچنین اگر مدیران وظایف خود را به‌خوبی انجام ندهند برای بهبود شرایط زندگی شهروندان و بهبود هویت کالبدی و اجتماعی شهر تلاش نکنند سبب می‌شود ابعاد تاب‌آوری مانند زیرساختی زیست‌محیطی و اجتماعی شاخص‌های بسیار نزولی داشته باشد و این خود سبب می‌شود تا شهر برابر آسیب‌ها یا فاجعه به آسانی خم شود و قدرت به‌سازی و بازیابی خود را در حوزه‌های اجتماعی و کالبدی نداشته باشد. بنابراین مدیران باید سطح‌بندی ابعاد تاب‌آوری را موردتوجه قرار دهند تا از آسیب‌های موجود و همینطور از اثرات آسیب‌های احتمالی کاسته شود.

پیشنهادها

در نهایت به نظر می‌رسد اجرای برنامه‌های زیر کمک شایانی به توسعه گردشگری طبیعی (اکوتوریسم) در جهت ارتقای تاب‌آوری شهری در منطقه ۲۲ تهران بکند.

- ❖ بهبود پراکنش گردشگران در زمان‌های مختلف در طول سال (فصل‌ها- ماه‌ها - روزها - مناسبت‌ها- رویدادها)
- ❖ ایجاد و توسعه برنامه‌ها و جاذبه‌های جدید گردشگری
- ❖ بازنگری، اصلاح و تطبیق قوانین و مقررات گردشگری
- ❖ ارتقا و کسب اطمینان از بهره‌برداری بخش خصوصی و جوامع محلی از درآمدها، فرصت‌ها و مزایای گردشگری

- Environment Quarterly, 2014, Volume 2, Number 2, pp. 15-31. (in persian)
- 13- Moulai Hashjtjin, N; Rajabi Kalvani, P., Recognizing the environmental capabilities of Shaft city tourism for the development of ecotourism, Natural Geography Quarterly, 2019, Year 4, Number 14, pp. 1-12. (in persian)
- 14- Rezaei Souq, S., Tourism Development with an Environmental Sustainability Approach, First International Congress of Target Architecture, 2015, pp. 295-317. (in persian)
- 15- Handi, H., and Iqbali, N., and Sarwar, R., and Pishgahi Fard, Z. Assessment of environmental resilience at the level of neighborhoods in Chahardeh district of Tehran. *Amas Mohit*, 2019, 13(48), 1-19. (in persian)
- 16- Sayahnia, R. and Abbaszadeh, S., Resilience Concepts in Urban Environment (Karaj City), 15th National Conference on Environmental Impact Assessment of Iran, Tehran, 2016, 690-690. (in persian)
- 17- Hosseini Yaganeh, P., Lotfi, H., Emdadi, S., Examining the environmental effects of ecotourism and presenting a model of sustainable ecotourism, the third national conference on environment, energy and biodefense, Tehran, 2014, 588-599. (in persian)
- 18- Mortazavi, S. and Tabibian, M., Examining and explaining solutions for the environmental resilience of cities with an emphasis on the metropolises of Iran, 7th International Comprehensive Crisis Management Conference, Tehran, 2015, 1449-1459. (in persian)
- 19- Yun, C. EuiOh, C. & Chon, J. applying the resilience principles for sustainable
- 5- Destek, M.A., Aydın, S. An empirical note on tourism and sustainable development nexus. *Environ Sci Pollut Res*, 2022, 29, 34515–34527.
- 6- Dabiri, Farhad, Khaltabari, Yalda, Zarei, Sahar. Achieving sustainable development from the perspective of international environmental law. *Man and Environment*, 2017, 16(1), 63-73. (in persian)
- 7- Freya Higgins-Desbiolles, Lynda-Ann Blanchard & Yoko Urbain, Peace through tourism: Critical reflections on the intersections between peace, justice, sustainable development and tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 2022, 30:2-3, 335-351.
- 8- Shodiyev, K. Scientific and Practical Aspects of Sustainable Development of Tourism in an Innovative Economy. *Miasto Przyszłości*, 2022, 24, 307–311.
- 9- Fazli, M.; Jafarsalehi, S., gap in attitude, knowledge and environmental behavior of tourists, scientific and research quarterly of tourism management studies, 2013, number 22, pp. 142-168. (in persian)
- 10- Prior, P; Faradi, S.; Yavari, A.R.; Salehi, A; Herati, P., Development of ecological sustainability strategies to increase the resilience of the urban environment, *Journal of Environment*, 2013, Year 39, Number 1, pp. 123-132. (in persian)
- 11- Prashar, S., Shaw, R., & Takeuchi, Y. Assessing the resilience of Delhi to climate-related disasters: a comprehensive approach. *Natural Hazards*, 2012, 64(2), pp.1609-1624.
- 12- Arjamandi, Reza; Saub, Keyvan Jozi, Seyed Ali; Rezaei, Shima, Compilation of ecotourism development strategy in Alamut region by SWOT method, Sustainability, Development and

- central fabric of the city, a case study: the central fabric of the city of Zanjan. *Stable City Quarterly*, 2019; 3(2): 1. (in persian)
- 28- Fani, Zohreh, Shirzadi, Farzaneh, Analysis of factors affecting the regeneration of historical spaces of the city (case study: Mashakh Square, Tehran). *Human settlement planning studies*, 2017, 13(1), 179-197. (in persian)
- 29- Behtash, Farzad. Mohammad Reza, Kinjad. Mohammad Ali, Pirbabai, Mohammad Taghi. Asgari, Ali., Evaluation and analysis of dimensions and resilience components of Tabriz metropolis", *Journal of Fine Arts - Architecture and Urban Planning*. 2013, No. 3, pp. 42-33. (in persian)
- 30- Sayahnia, Romina and Abbaszadeh, Sara. Concepts of resilience in urban environment (Karaj city), 15th National Conference on Environmental Impact Assessment of Iran, Tehran. 2016. 690-697. (in persian)
- 31- Shokohi Manesh, Mohammad, Yazdani, Mohammad Reza, Jafari, Sakineh. Compilation of the security model in the development of ecotourism, scientific-promotional quarterly of military sciences and techniques. 2016. Volume 13, Number 40. (in persian)
- 32- Hosseini-Yeganeh, Pegah, Lotfi, Haider, Emdadi, Saeb, Investigating the environmental effects of ecotourism and presenting a model of sustainable ecotourism, the third national conference on environment, energy and biodefense. 2015. (in persian)
- ecotourism development: A case study of the Nakdong Estuary, South Korea. *Tourism Management*, 2021, 83, pp.142-151.
- 20- Connolly, C. From resilience to multi-species flourishing: (Re) imagining urban-environmental governance in Penang, Malaysia, *Urban Studies*, 2019, 57, pp.411-422.
- 21- Temblay, d. Desert tourism, scoping study desert knowledge. 2015, pp.1-189.
- 22- Higham, J., Critical Issues in Ecotourism. Routledge Published, London, 2015, pp.1-91.
- 23- Khodapanah, Kiyomarth, legal challenges of foreign tourists in Iran, the third international conference on management, tourism and technology, 2021. (in persian)
- 24- Holling, C.S., L.H., Gunderson. (2002). Resilience and adaptive cycles. In: L H Gunderson and C SHolling (editors). *Panarchy: Understanding Transformations in Human and Natural Systems*.
- 25- Takhshid, M.; and Metin Javaid, M., Mixed research methods in political science, *Policy- Journal of Faculty of Law and Political Science*, 2019, 40(2), 59-76. (in persian)
- 26- Mohammadpour, Ahmad, Research designs with mixed methods: paradigmatic principles and technical methods, *Iranian Journal of Social Studies*, 2019, 4(2), pp. 25-36. (in persian)
- 27- Abbasi, Qamar, Mousavi, Seyed Yaqoub, Ghasemi, Iraj, Ahdanjad Roshti, Mohsen. Analysis of the sustainability of regeneration of the